

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

**ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИМІР
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ**

Колективна монографія

II частина

Київ
Вид-во “Світ знань”
2023

УДК 378.091.3:37.011.3-051]:7

Т 65

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету мистецтв
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 1 від 26 вересня 2022 р.)*

Рецензенти:

В. М. Лабунець, доктор пед. наук, професор, декан педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Д. Г. Юник, доктор пед. наук, професор кафедри теорії та історії музичного виконавства Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського;

Е. М. Кучменко, доктор історичних наук, професор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Автори: *Л. Байда, Т. Бодрова, Т. Бондар, Т. Борова, В. Буханевич, Ван Кань, І. Глазунова, Н. Горбатенко, Т. Гризоголова, Ж. Дьоміна, Н. Дуб'юк, О. Єременко, І. Коваленко, А. Литвак, Лю Шуай, О. Матвієнко, О. Мельник, І. Міхнєва, Т. Олефіренко, Л. Паньків, Г. Савчук, Л. Степанова, Сью Вейвей, Сью Цін, І. Топчієва, В. Федоришин, О. Хоружа, Л. Чинчева, П. Шевчук, О. Шевченко, Ян Чаншен.*

Т 65

Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю : колективна монографія. Ч. 2 / Байда Л. та ін. ; за заг. ред. А. Козир, В. Федоришина. – Київ : Вид-во “Світ знань”, 2023. – 367 с.

ISBN 978-966-7742-27-0

У II частині монографії представлений методичний інструментарій трансдисциплінарної підготовки фахівців у галузі мистецької освіти. Виокремлено етнокультурний контекст викладання навчальних дисциплін у закладах вищої мистецької освіти. Визначена система культурологічного висвітлення національного мистецтва, основою якого є глибоке проникнення до образної сутності, до особливостей відтворення національної ментальності в мистецтві. Обґрунтовані основні напрямки мистецької освіти, що зафіксовані в освітньо-наукових моделях. Монографія призначена для науково-педагогічних працівників, аспірантів, магістрантів і студентів вищих навчальних закладів мистецької освіти, вчителів музичного мистецтва, музичних педагогів.

УДК 378.091.3:37.011.3-051]:7

ISBN 978-966-7742-27-0

© Колектив акторів, 2023
© Вид-во “Світ знань”, 2023

7. Повзун Л. Наукові і художні аспекти мистецької діяльності піаніста-концертмейстера : дис. канд. мистецтвознавства. К., 2005. 189 с.
8. Ревенчук В. Теорія та методика формування концертмейстерських умінь : навчальний посібник. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 111 с.

**Ольга Мельник,
Наталія Дуб'юк,
Наталія Горбатенко**

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

У сучасних умовах інтеграції вітчизняної освіти до європейської все більш актуальною стає проблема підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів. Сьогодення потребує підвищувати рівень підготовки вчителів для роботи з учнями в умовах загальноосвітньої школі. Це особливо стосується учителів музичного мистецтва, на яких покладені важливі завдання у сфері музично-естетичного, національного, морально-духовного та культурно-просвітницького виховання учнів. Тому визначена нами проблема спрямована на удосконалення змісту фахової освіти майбутніх учителів музичного мистецтва, формування їх компетентності, що особливо пов'язано із суттєвими змінами введення в нові стандарти інтегрованого курсу “Мистецтво”. З цієї позиції В. Андрущенко зазначив, що мистецька освіта є “незамінною складовою становлення майбутнього педагога як Вчителя з великої букви, духовного наставника, друга і порадирика. Особливо актуальним це завдання є в наш час” [1, 5].

Важливим завданням цього складного процесу є наближення підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до практичної роботи з учнями, що й вирішує, певним чином, проведення виробничої практики студентів факультетів мистецтв педагогічних

університетів в умовах загальноосвітньої школи. Доречно підкреслити, що підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до проведення виробничої педагогічної практики – це комплексне інтегроване навчання, яке включає в себе як теоретичні знання, так й практичні уміння та навички.

Педагогічна практика студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів передбачена навчальною програмою і є одним із важливих етапів формування їх фахової компетентності. У зв'язку з цим, необхідно визначити цінність комплексного поєднання теоретико-методичних та практичних знань, умінь та навичок.

Діюча Стратегія розвитку вищої освіти в Україні, затверджені Державні стандарти, а також реформи, передбачені МОН України в галузі шкільної освіти, результатами якої стало запровадження НУШ, засвідчують про необхідність переосмислення підходів до набуття практичного досвіду та компетенцій майбутнім фахівцем під час навчання у вищі. Зокрема, в контексті порушеної проблеми особливо гостро постають питання педагогічної практики як невід'ємної складової навчальної діяльності студента ЗВО педагогічно профілю, її організації й ефективного проведення, що суттєво впливають на особистісне та професійне зростання майбутнього фахівця. Отже, з одного боку існує об'єктивний суспільний запит щодо вчителя “нового формату” з певним набором професійних компетентностей та якостей, а з іншого – аналіз існуючих проблем під час проведення різних видів практик студентів у виші диктують необхідність удосконалення процесу організації практичної підготовки.

У ході виробничої педагогічної практики студенти факультетів мистецтв педагогічних університетів мають ефективно використати знання, вміння та навички, які вони теоретично опанували на лекціях та практичних заняттях у класі індивідуального навчання з різних фахових дисциплін, а саме: методики музичної освіти, хорового диригування, хорового класу, методики викладання дисциплін за вибором, хорового аранжування, а також гри на музичних інструментах, постановки голосу, музичної психологія та ін., що вони мають успішно практично втілити на педагогічній практиці з учнями загальноосвітніх шкіл.

Варто зазначити, що практична підготовка вчителя мистецьких дисциплін на факультеті мистецтв імені Анатолія Авдієвського носить наскрізний характер і супроводжує весь навчальний процес в різних формах проведення практик, представлених культурологічною, навчальною педагогічною, організаційно-виховною та виробничою педагогічними практиками. Зазначене вказує на спробу забезпечити гармонію між аудиторними заняттями та тим часом, який студент проводить в різних начальних закладах (базах практик) під час практичної підготовки. Вказане дозволяє звертати увагу не лише на підготовку вишем майбутнього фахівця на теоретичному рівні, але й достатність годин, виокремлених для набуття й апробації під час проходження педагогічної практики тих необхідних компетенцій, які студент зможе успішно реалізовувати у своєму подальшому професійному житті.

Розкриття проблеми фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі педагогічної практики потребує визначення принципів, як основних вихідних положень теорії навчання. З цієї позиції окремого розгляду вимагає питання про дотримання принципів навчання, оскільки воно є фундаментальним для мистецької освітянської сфери, що неабиякою мірою впливає на її ефективність. Основними вимогами до продуктивного виконання практичної діяльності вчителя музичного мистецтва є впровадження принципів, які визначають зміст, організаційні форми та методи навчального процесу відповідно меті й закономірностям мистецької освіти. Адже принцип (від лат. “*principium*” – основа, начало), означає “вихідне положення, провідну ідею, основне правило певної діяльності, що виконує функцію обґрунтування змісту цієї діяльності або припису щодо порядку і способу її здійснення” [2, 297].

Основними джерелами становлення педагогічних принципів, як певних методологічних освітянських настанов, можна вважати багатовікову освітянську практику, історичний досвід і знахідки відомих педагогів, в яких виділялися і поступово накопичувалися окремі найзагальніші положення. Музично-педагогічна наука, як і будь-яка розроблена теоретична система, ґрунтується на взаємопов'язаних принципах.

Виходячи із загальних вимог педагогіки як галузі наукових знань, цілий ряд учених (В. Андреев, В. Беспалько, А. Ващенко, В. Загвязинський, І. Зязюн, З. Курлянд, А. Семенова, В. Семиченко та ін.) виділяють серед основних дидактичних елементів освіти такі, як: мета та закономірності навчання, освітні технології, форми, методи і засоби навчання, контроль знань й оцінку їх результатів та принципи навчання.

На думку О. Рудницької, основними принципами мистецького навчання з позицій нового педагогічного мислення можна вважати наступні принципи: “довершення навчальної дії виховною у педагогічному впливі; урізноманітнення видів і форм діяльності учнів в організації педагогічної взаємодії; залежності розвитку особистісних якостей від створених педагогічних ситуацій; емоційної насиченості навчально-виховного процесу; спонукання до творчого самовираження” [11, 92].

Провідними принципами формування практичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі виробничої педагогічної практики нами визначено:

- принцип щільного взаємозв’язку теорії з практикою;
- принцип інтегративного вивчення музичних дисциплін;
- принцип рефлексивності, що націлює майбутніх учителів музичного мистецтва на усвідомлене сприйняття та виконання музичних творів.

Принцип щільного взаємозв’язку теорії з практикою є основоположним для нас, адже він передбачає розуміння студентами факультетів мистецтв значення теорії в житті, умілого застосування теоретичних знань для виконання практичних завдань, участі у вирішенні актуальних мистецьких проблем. Музично-теоретичне навчання націлене на практичну роботу з творчими колективами, тому ефективне використання набутих майбутніми вчителями музичного мистецтва теоретико-методичних знань є основою їх продуктивної творчої діяльності з учнями.

Принцип взаємозв’язку теорії з практикою є одним із ґрунтовних принципів навчання і виховання, про що стверджував ще Я. Коменський. Учений вважав цей принцип дуже важливим тому, що він сприяє впровадженню в навчальний процес найновіших

досягнень педагогіки, психології, методики, передового педагогічного досвіду. Принцип взаємозв'язку теорії з практикою містить цілий ряд важливих для психолого-педагогічної науки основних положень, які визначив Я. Коменський, а саме: “людські знання, перевірені практикою, дають об'єктивну картину розвитку світу; наука у житті людини відіграє важливу роль, що зумовлює спрямованість шкільної освіти на застосування наукових знань, науковість навчання забезпечується передусім змістом шкільної освіти, суворим дотриманням принципів його формування; науковість навчання спричиняється реалізацією педагогами прийнятого змісту; науковість навчання, дієвість набутих знань залежить від відповідності навчальних планів та програм рівню соціального і науково-технічного прогресу, підкріплення набутих знань практикою, міжпредметних зв'язків” [6, 53].

Цінність принципу зв'язку теорії з практикою полягає в тому, що він передбачає постійне звернення вчителів та учнів до новітніх досягнень науки, культури, мистецтва. Виконання практичних завдань на основі засвоєння теоретико-методичного матеріалу сприяє поглибленню знань, їх осмисленню та переконує студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів у достовірності засвоєного, що передбачає формування їх переконань, уміння застосовувати теоретичні знання на практиці.

Доречно підкреслити, що С. Шацький великим недоліком підготовки студентів вважав пасивну практику, в результаті якої вони лише спостерігають за діяльністю вчителя. Учений наполягав на активній педагогічній практиці, в результаті якої у майбутніх учителів виробляється професійна позиція та основи індивідуального стилю діяльності.

Принцип інтегративного вивчення музичних дисциплін полягає у взаємному зв'язку окремих диференційованих частин і функцій навчального процесу в ціле, а також у складно-організований процес в цілому, який забезпечуватиме фахову цілісність. З цією метою провідним напрямом підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, який відіграватиме роль системоутворюючого фактору обрано саме музично-теоретичну підготовку, яка й інші грані

професійного навчання студентів факультетів мистецтв університетів буде спрямовувати на продуктивну роботу з учнями.

Відповідаючи сучасним тенденціям, принцип інтегративності у мистецькій освіті реалізується через взаємодію різнопрофільних мистецьких дисциплін і забезпечує формування професійної майстерності за принципом взаємозв'язку та взаємодоповнення, завдяки чому сприяє усуненню міждисциплінарної відокремленості у процесі підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до продуктивної діяльності [5].

Розглядаючи інтеграцію як таку форму взаємодії, яка передбачає наявність різноманітних знань та загальних дослідницьких завдань і цілей опанування музичними дисциплінами (хорового диригування, музичного інструменту, постановки голосу, хорового класу, методики музичної освіти та ін.), що об'єднує фахове навчання в складно структурний педагогічний процес націлений на збільшенню міри змістової наповненості музичних занять, доцільно припустити, що цей процес активізуватиме творчу ініціативу студентів факультетів мистецтв під час проведення педагогічної практики з учнями.

Відповідаючи сучасним тенденціям, принцип інтегративності у мистецькій освіті реалізується через взаємодію різнопрофільних мистецьких дисциплін і забезпечує формування професійної компетентності за принципом взаємозв'язку та взаємодоповнення, що сприяє усуненню міждисциплінарної відокремленості у процесі підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до продуктивної діяльності з учнями.

На думку Л. Горюнової, виявлення та розробка принципів музичної освіти є першочерговою, з цією метою вчена виокремлює найважливіші для мистецької освіти принципи – інтегративності та цілісності. Вчена наголошує на тому, що принцип інтегративності проявляється як: співставлення частини й цілого у музичному матеріалі та в мистецькому педагогічному процесі; співвідношення свідомого та підсвідомого, емоційного й раціонального тощо; цілісність процесу формування духовної культури особистості.

Принцип інтегративності є важливим для створення міжпредметних основ освітнього процесу. Доцільно зазначити, що

інтегративність (взаємозв'язок, взаємодія), тобто використання різних видів мистецтв у процесі вокально-хорової роботи з учнями в умовах вивчення предмету “Мистецтво” значно впливає на естетико-виховної дії школярів. У цьому процесі інтегративність полягає в цілісному сприйнятті мистецького твору (змісту і форми, емоційного й раціонального, етичного і естетичного), в єдності завдань розвитку художньо-естетичних відчуттів, думок, смаків та ідеалів учнів. Найефективнішим у цьому процесі доцільно вважати звернення до трьох навчальних предметів гуманітарного циклу – музики, літератури й образотворчого мистецтва.

Інтегративність мистецької освіти щільно пов'язана з різноманітністю видів художньо-музичної діяльності на уроках музики в умовах загальноосвітньої школи. Підготовка вчителя музики на основі використання на уроках різновидів творів мистецтва вимагає від фахової підготовки фундаментальних знань. Адже розкриття змісту шкільного предмету “Музика” у фаховій підготовці вчителів базується на творах музичного мистецтва [5]. А твори ці дуже часто взаємопов'язані з іншими видами мистецтва: літературою, образотворчим мистецтвом, театром, архітектурою тощо. Достатньо пригадати інструментальні музичні твори, що носять характер програмності (“Весняні враження” Ж. Колодуб, “Пори року” А. Вівальді, “Шість візерунків” Б. Фільц, “Маленька сюїта про звірів” М. Степаненка, “Карнавал тварин” К. Сен-Санса, “Марш” М. Жербіна, “Дитячий альбом” П. Чайковського, “Туцільські акварелі” І. Шамо тощо). Аналогічні мотиви можна прослідкувати і в музиці вокальній (в піснях, романсах, кантатах, ораторіях тощо), а саме: синтез музики й літературного тексту. У свою чергу, поезія багато в чому ґрунтується на законах розвитку музичного жанру.

Традиційно інтегративний принцип у навчанні не зводиться до звичних міжпредметних зв'язків між окремими дисциплінами. Інтеграція знань, за своєю сутністю є щось більше, ніж просто їх накопичення, це – збереження знань одного предмету з метою активного їх використання в іншому, що й дозволяє застосувати ці знання, вміння та навички у різноманітних ситуаціях. Можливості для широкого використання даного принципу представляє практично

кожна дисципліна. Реалізація принципу інтегративності з усіх напрямків фахової підготовки майбутнього вчителя музики припускає сумісні скоординовані зусилля викладачів різних спеціальностей та вимагає не тільки узгодженості, а й синхронності в педагогічних діях.

Принцип інтегративності у музично-теоретичній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва дозволяє подолати розрізненість загальної музичної підготовки, об'єктивно зумовленої необхідністю викладання різних музично-фахових дисциплін. Він сприяє впровадженню інтегрованих курсів, що націлює майбутніх учителів музичного мистецтва на ефективну практичну діяльність з учнями.

Принцип рефлексивності спрямовано на розвиток у майбутніх учителів музичного мистецтва здатності аналізувати, розмірковувати, усвідомлювати, оцінювати процес і результати власної діяльності, а також націлює їх на усвідомлене сприйняття та виконання музичних творів. Цей важливий для мистецької діяльності принцип доцільно розглядати в контексті концепції диспозиційної регуляції поведінки майбутнього вчителя музичного мистецтва, що співвідносяться з конкретними проблемними ситуаціями, які виникають у процесі практичної роботи з учнями.

Принцип рефлексивності передбачає здатність до критичного осмислення, адекватного оцінювання результатів музично-педагогічної діяльності, вибору кращих способів професійної діяльності, розвиненою здатністю до педагогічної та мистецької рефлексії [5]. Рефлексія пов'язана з осмисленням людини себе як цілісної особистості, що сама реалізує і розвиває власну індивідуальність. Отже рефлексія, певною мірою, означає самоспостереження, котре спрямовує свідомість на відтворення в мовленні (думках та бажаннях) інтелектуальних й емоційних почуттях, котрі визначають ставлення особистості до себе самого. Системоутворюючим фактором професіоналізму І. Зязюн визначає рефлексивну культуру, яка в цілому є "сукупністю здібностей, способів і стратегій для забезпечення усвідомлення і подолання стереотипів особистісного досвіду і діяльності шляхом їх переосмислення і висування інновацій для подолання тих проблемно-

конфліктних ситуацій, які виникають в процесі вирішення професійних задач” [4, 43].

На думку Г. Падалки, принцип рефлексивності спрямовано на “зіставлення цінностей внутрішнього життя учня із морально-світоглядними позиціями, відтвореними в мистецтві, співвіднесення найглибших переживань особистісного “Я” із художніми оцінками автора твору, порівняння власних художніх умінь із мистецькими досягненнями інших” [10, 9].

Високо оцінюючи значення принципу рефлексії в педагогічній діяльності А. Хуторської зазначав, що цей важливий принцип дозволяє оцінювати динаміку розвитку педагогічного процесу, що обумовлює готовність майбутнього фахівця до постійного професійного зростання, оволодіння прийомами самореалізації та акмеологічного розвитку в рамках професії.

Ефективне використання принципу рефлексії у музичній діяльності дозволяє студенту факультету мистецтв розглядати вирішення нагальних завдань у взаємозв’язку з професійним самовизначенням, зі становленням власної системи цінностей, з формуванням установок, мотивів та інтересів. Розвинена мистецька рефлексія сприяє оптимізації процесу усвідомлення майбутнім учителем музичного мистецтва змісту своєї професійної діяльності з учнями, розширенню бачення педагогічних проблем у широкому соціокультурному контексті, що дозволяє фахівцю краще вирішувати складні педагогічні ситуації, які виникають у практичній роботі зі школярами.

Підготовка майбутнього вчителя до фахової рефлексії, створення установки на активну творчу діяльність спрямована на самопізнання та самовдосконалення. Провідна роль у цьому процесі належить рефлексивному аналізу, який полягає у розвитку в майбутнього вчителя музичного мистецтва творчих здібностей, художньо-інтуїтивного прогнозування, самоконтролю за процесом прийняття власних рішень та втілення їх у практичні дії.

Отже, вищезазначені принципи (щільного взаємозв’язку теорії з практикою, інтегративного вивчення музичних дисциплін, принцип рефлексивності) є провідними педагогічними принципами, які

сприяють підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва у процес продуктивної діяльності з учнями.

У теперішній час, позначений введенням у нашій країні військового стану та переходом на дистанційну форму навчання, особливо гостро зростає потреба винайдення шляхів і засобів забезпечення належного рівня проходження практики студентами факультету мистецтв. Зазначене підтверджує необхідність висвітлення форм роботи, які вже успішно апробовані керівниками навчальної педагогічної практики.

Власне навчальна педагогічна практика (попередня назва – пропедевтична) починає VI навчальний семестр. Якщо визначати її функціональне навантаження, то варто зазначити, що вона слугує початковим (підготовчим) етапом у системі практичної підготовки студентів бакалаврату до майбутньої професійної діяльності як вчителя мистецтва.

Термін проходження практики – два тижні. Її *мета* полягає в здійсненні студентами спостереження й аналізу навчально-виховного процесу в школі, а також залучення до часткового проведення навчальної та виховної роботи з учнями, в результаті якої набуваються відповідні компетенції, необхідні для майбутньої професії вчителя мистецтва.

До *завдань*, які належить вирішити студентам у період проходження навчальної педагогічної практики, належать:

- знайомство з реаліями навчально-виховного процесу, що відбувається в загальноосвітніх навчальних закладах;

- поглиблення психолого-педагогічних, закріплення специфічно мистецьких знань, здійснення спроб щодо їх практичного застосування;

- збагачення уявлень про обсяг професійної діяльності вчителя мистецтва в школі, розуміння його функції й обов'язків;

- набуття навичок збору, аналізу та фіксації інформації, необхідної для ведення щоденника з практики;

- усвідомлення шляхів застосування тих чи інших засобів і методів навчання під час відвідування уроків мистецького циклу та виховних заходів в школі;

– складання індивідуального плану, розробка фрагментів уроків з музичного мистецтва та сценарію виховного заходу;

– ведення документації з практики (робочого зошита і щоденника), фіксуючи результати спостереження уроків вчителя мистецтва, інших студентів-практикантів, класного керівника та результати власної діяльності.

Програма навчальної педагогічної практики в містить наступні **форми роботи керівника (методиста):**

– проведення настановної конференції; організація прибуття студентів-практикантів до бази практики;

– сумісне відвідання з практикантами уроків мистецтва з подальшим колективним обговоренням (аналізом) ключових моментів;

– консультування з питань заповнення документації (групове та індивідуальне);

– контроль щодо підготовки й проведення виховного заходу студентами-практикантами;

– перевірка розробки фрагментів уроків із внесенням корективів методичного характеру;

– підтримка зворотного зв'язку з вчителем мистецтва й адміністрацією школи;

– проведення звітної конференції;

– перевірка й оцінка документації студента-практиканта.

Варто зауважити, що більшість з означених форм роботи набули префіксу “online”, у зв'язку із епідеміологічною ситуацією в країні, а також із введенням військового стану. На нашу думку, це, з одного боку, дозволяє певною мірою оптимізувати процес комунікації зі студентами-практикантами за рахунок можливості швидкого підключення, зручності прослуховування інформації навіть в асинхронному режимі, а з іншого – позбавляє можливості спостерігати за “живим” навчально-виховним процесом і тими ситуаціями, що виникають під час нього. Втім, відмітимо, що навчальна педагогічна практика може відбуватися в “змішаній” формі, тож студенти матимуть змогу оцінити всі позитивні й негативні моменти дистанційного й очного перебування на практиці.

Розкриємо зміст кожної з форм роботи керівника навчальної педагогічної практики.

Проведення настановної конференції відбувається з метою ознайомлення студентів щодо особливостей проходження навчальної педагогічної практики, її цілей та завдань, термінів проходження; оголошення майбутнім практикантам баз практик. Керівники обов'язково доводять до відома практикантів основні вимоги щодо заповнення документації й успішного складання заліку з практики.

Дана форма роботи має інформативний характер, в межах якої відбувається роз'яснення студентам-практикантам їх основних обов'язків, вимог і правил, пов'язаних як з практичними діями під час перебування на базі практики (поведінка, стиль спілкування з учнями, вчителем та адміністрацією школи), так і з перенесенням набутих вражень та практичних навичок (аналіз діяльності вчителя на уроці та під час виховної години / виховного заходу, активності й специфіки учнівського колективу та ін.) в площину документального їх фіксування.

За умови проведення настановної конференції в форматі online, керівник практики користується можливостями тієї платформи, на якій відбувається online-зустріч, та представляє всю вищезазначену інформацію у вигляді презентації, що додатково підключає зоровий канал сприймання інформації студентами, посилюючи її запам'ятовування та засвоєння.

Організація прибуття студентів-практикантів до бази практики покладає на керівника практики надзвичайно відповідальну місію, від виконання якої залежить ставлення адміністрації школи та вчителів-предметників до забезпечення умов проходження практики студентами.

В першу чергу, керівник практики має заздалегідь (не менш ніж за тиждень) прибути до бази практики, зустрітися з адміністрацією школи (директором, завучем), щоб надати необхідний перелік документів (університетський наказ, витяг з угоди про співробітництво між університетом і навчальним закладом, в якому проводиться практика, список студентів-практикантів тощо) та з'ясувати всі можливі нюанси, пов'язані із роботою навчального закладу на період запланованої практики (дистанційне навчання,

змішана форма навчання, offline-навчання). Отримана інформація дозволяє керівникові практики вірно зорієнтувати студентів щодо форми її проходження, а також спланувати всі подальші дії, пов'язані із прибуттям до бази практики – обрання конкретного дня та часу, коли адміністрація навчального закладу має можливість зустрітися з практикантами й ознайомити їх з головними напрямками роботи в школі.

Надважливою є зустріч із вчителем мистецьких дисциплін, з'ясування його розкладу для подальшого розподілу студентів щодо відвідування уроків мистецтва, а також обговорення з ним актуального на період проходження практики плану виховної роботи, що дозволяє скерувати творчі пошуки студентів у напрямку потрібної тематики.

Означена форма роботи керівника практики носить організаційно-орієнтаційний характер, що дозволяє ефективно планувати перебіг навчальної педагогічної практики. Спираючись на отримані в ході попередньо проведеної роботи дані, керівник практики організовує прибуття студентів до навчального закладу, на базі якого вона здійснюється. Студент залучаються до оглядової екскурсії школи, бесіди з керівництвом, знайомства з вчителем мистецтва, а також розподілу і закріпленню за класами та класними керівниками.

Вже з перших днів перебування практикантів у школі відбувається їх органічне залучення до навчально-виховного процесу, своєрідне “входження в професію”, оскільки і вчитель мистецтва, і класний керівник представляє студентів учнівській молоді в якості майбутнього вчителя, який тимчасово буде його помічником. Саме такий підхід закладає основу для побудови студентом власної “Я-концепції” як педагога, відповідального ставлення до виконання обов'язків, пошуку власного педагогічного стилю тощо.

Подальше перебування з виконанням різноманітних видів роботи практиканта в школі залежить від бажання класного керівника або вчителя мистецьких дисциплін залучати його у навчальний та виховний процес, їх готовності довірити клас ще

недосвідченому фахівцеві, даючи змогу пробувати власні сили, долаючи невпевненість і хвилювання.

За таких обставин надзвичайно важливою стає підтримка студента. Тож, зазвичай і керівник, і вчитель намагаються забезпечити загальний емоційний фон доброзичливості, максимального взаєморозуміння, співробітництва, спрямовуючи зусилля на схвалення найменших досягнень практиканта та на його індивідуальну особистісну підтримку. Реалізація цього відбувається через вияв поваги, довіри, доброти та чуйності, емпатійного ставлення до особистості студента: врахування його поглядів і переконань; своєчасного бачення позитивних зрушень у його ставленні до виконання завдань вчителя; його “маленьких” перемог та докладених зусиль; підтримка самостійності, ініціативності, прагнення до самовдосконалення (спроб подолати власну боязкість, соромливість, недисциплінованість тощо).

Серед засобів, що пропонуємо для використання під час педагогічної підтримки студента-практиканта – вербальні (похвала), пантомімічні (спокійні та доброзичливі вирази обличчя, жести схвалення), контактні (рукостискання, підтримуючі дотики), предметні (символічні знаки підтримки) та інше.

Сумісне відвідання з практикантами уроків мистецтва з подальшим колективним обговоренням необхідно проводити керівникові практики задля демонстрації студентам тих ключових моментів, на яких слід фокусуватися під час здійснення аналізу уроку. Якщо мова йдеться про відвідання онлайн-уроку, то це надає додаткові можливості керівникові практики щодо проведення продуктивного аналізу побаченого.

Відмітимо, що однією з головних труднощів, що виникає в студента на практиці, є недостатня його готовність щодо аналітичної діяльності, наведення узагальнень і формулювання висновків. Це виявляється в формальному характері заповнення розділів робочого зошита, що вимагають здатності до виокремлення позитивних і негативних моментів перебігу уроку мистецтва, озвучення можливих шляхів покращення педагогічної ситуації, що виникла під час навчання, тобто, аналітичної роботи. Саме в таких випадках доцільно використовувати відеозаписи уроків мистецтва з метою розвитку у

студентів умінь спостерігати, аналізувати різні сторони роботи вчителя, робити висновки щодо ефективності тих чи інших використаних методів, об'єктивно оцінювати свою діяльність і діяльність вчителя.

Перевагою даного методу є можливість багатократного перегляду уроку чи його частини, паралельного коментування керівником практики змісту, структури, використаних методичних прийомів, особливостей мови вчителя, емоційного стану учнів під час року та іншого, необхідного для опису опорних блоків під час аналізу уроку.

Консультування керівника з питань заповнення документації має два різновиди – групове та індивідуальне. Дана форма роботи є консультативною та спрямована на додаткове роз'яснення тих чи інших моментів заповнення щоденника та робочого зошита. Здійснюватися вказана форма роботи може як наживо, так і в режимі online, що ніяким чином не позначається на її ефективності.

Групове online-консультування може мати вигляд переписки у чаті Viber-спільноти, або будь-якого іншого месенджера або під час online-зустрічі (колективний дзвінок) в Zoom, Google meet та інших платформах, зручних для всіх учасників спілкування. Індивідуальна консультація в умовах дистанційного навчання відбувається або у приватній переписці, або за допомогою приватної телефонної розмови чи листування електронною поштою.

Контроль щодо підготовки виховного заходу студентами-практикантами здійснюється керівником з моменту з'ясування у вчителя мистецтва тематики з виховної роботи в період перебування студентів у школі. Відповідно, після її оголошення практикантам відбувається сумісний пошук ідеї виховного заходу, форми його проведення; розподіл і закріплення функцій за всіма учасниками виховного проекту; відбір матеріалу, який буде використовуватися та корекція (за потреби) його виконання. Зважаючи на те, що в останні роки проходження практики співпадає із неблагополучною епідеміологічною ситуацією в місті та країні, що виключає “масовість” або “багатолюдність” в одному приміщенні, то було прийняте сумісне з адміністрацією школи рішення щодо проведення

виховного заходу, підготованого студентами-практикантами, в online-форматі.

Слід зауважити, що власне підготовчий процес до створення готового продукту – online-заходу виховної спрямованості, суттєво позначається на саморозвитку студентів, викликаючи потребу в самовдосконаленні. Це зумовлено тим, що під час підготовки даного заходу в умовах дистанційної освіти, коли є фіксація будь-якої діяльності (відеозапис), в студента посилюється відповідальність за ті дії, які будуть об'єктом перегляду великої кількості людей – вчителя, учнів школи, дирекції тощо. Це стимулює студентів показати себе з кращого боку, виявити найяскравіші сторони свого таланту та продемонструвати гідний рівень виконавської підготовки.

Перевірка розробки фрагментів уроків з внесенням подальших корективів (за потреби) є необхідною складовою роботи керівника практики. Саме на нього покладається відповідальність щодо оцінки, внесення необхідних поправок, надання методичної допомоги та рекомендацій студентові у здійсненні перших спроб самостійно спланувати та розробити фрагмент уроку музичного мистецтва.

Слід зауважити, що власне підготовчий процес до створення готового продукту (чи то online-заходу виховної спрямованості, чи фрагменту уроку, чи позакласної години) виступає потужним каталізатором щодо творчого самовираження студента вже як суб'єкта професійної діяльності, як майбутнього педагога.

Відмітимо, що таке частково активне включення студента в освітнє середовище школи позначається суттєвими змінами в його педагогічній свідомості, яка з площини ідеальних уявлень переходить до площини реальності, від абстрактного – до конкретного. Студенти, занурюючись у істинне навчальне середовище, далеке від їх ідеалізованих уявлень, мають можливість відчути наскільки різняться ці дві реальності. Навіть якщо студент до практики в школі міг бачити “ідеальний” урок мистецтва в інтернет-просторі (YouTube, Facebook та ін.), то під час присутності на реальному online-уроці (з реальним вчителем, реальним класом, реальними навчальними ситуаціями та тими проблемами, які виникають під час уроку) він набуває можливість спостерігати за

“живим”, “справжнім”, “дійсним”. І це безцінний практичний досвід, який отримує молодий фахівець, оскільки кожен раз спостерігає новий урок, в залежності від особливостей учнів класу, їх поведінки, рівня мистецької освіченості та розвитку емоційної сфери школярів. Тобто, студенти ознайомлюються з широким спектром різних реалістичних педагогічних ситуацій, про які не можливо дізнатися з жодної методичної літератури. Саме цей чинник впливає на свідомий вибір подальшої професійної діяльності, на професійне самовизначення студента.

Поруч із зазначеними позитивними факторами, на практиці має місце така проблема як боязкість студентами учнівської аудиторії. На нашу думку, рішенням цієї проблеми стало б використання активних методів навчання студентів з дисциплін методичного характеру (Методики музичної освіти, Методики викладання інтегрованого курсу мистецтва та ін.), які сприяють свідомому ставленню до теоретичних знань, розумінню їх практичної значущості, вмілому переведенню педагогічної теорії в практичну площину. Одним з варіантів вирішення означеної проблеми вбачаємо у застосуванні тренінгових технологій, моделюванні педагогічних ситуацій на семінарських заняттях з психолого-педагогічних і методичних дисциплін, які дозволяють навчити студентів вирішувати професійні задачі, організовувати свою поведінку у відповідності із вимогами майбутньої професії.

Підтримка зворотного зв'язку з вчителем мистецтва та адміністрацією школи важлива керівникові практики як рефлексія власної діяльності та реалізація перехресного контролю дій практикантів. Регулярне спілкування з вчителем мистецтва, директором школи дозволяє вчасно реагувати на виниклі проблеми або навпаки отримати необхідну інформацію щодо очікувань від роботи практикантів і спрямовувати їхні дії в потрібному напрямку.

Важливо також залучати самих студентів до продуктивного спілкування з представниками школи та вчителями, що значно покращує комунікативні навички, навички мовлення, педагогічну культуру в цілому. Спілкування студентів із адміністрацією школи, учнями, вчителями, методистами, колегами-практикантами

забезпечує діалогічну взаємодію, що зрештою позитивно впливає на майбутню професійну діяльність.

Проведення звітної конференції є підсумковим етапом навчальної педагогічної практики, на якому студенти звітують про всі види діяльності, опановані за період її проходження. Відбувається це під час організованої керівником практики online-конференції, на якій студенти демонструють спільно підготовану презентацію, що містить фото- та відео-матеріали.

Зауважимо, що створення спільного продукту (презентації для звітної конференції або виховного заходу) з одного боку значно активізує творчу самостійність студентів (індивідуальний пошук цікавого дидактичного матеріалу, ідеї, форми та реалізації й оформлення), а з іншого – дозволяє набути таких важливих для сучасного світу навичок як робота в команді, об'єднання зусиль, знаходження спільних рішень і компромісів, вмінь домовлятися в процесі комунікації тощо.

Завершальною формою роботи керівника практики є **перевірка й оцінка документації студента-практиканта**. В дистанційному форматі це відбувається через інтернет-ресурс Google Workspace, де керівник створює папку та надає доступ до неї студентам з метою завантаження звітної документації з практики.

Підсумовуючи окреслені особливості організації навчальної педагогічної практики в умовах дистанційного навчання та військового стану, хочеться наголосити на тому, що саме під час проходження практики у студентів значно інтенсифікується процес професійного самовизначення завдяки наданій можливості отримувати уявлення про професію вчителя мистецтва за своїми особистими враженнями. Погляд на роботу вчителя в школі, так би мовити, “з середини” вносить певні корективи в переконання й упередження студентів щодо майбутнього професійного шляху.

Отже, навчальна педагогічна практика – це навчальний простір, де набуває формування професійне “Я” майбутнього вчителя мистецтва. Це ніби процес входження у професію, де може посилитися бажання студента працювати педагогом, або з'являться сумніви щодо правильності обраної професії. Тож надзвичайно важливо керівнику практики створити всі необхідні умови для того,

щоб по її завершенні в студента з'явилася тверда переконаність у вірному виборі своєї майбутньої професії – професії вчителя мистецтва.

Перелік використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Мистецька освіта в системі формування педагога ХХІ століття. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук. праць. Вип. 1 (б). К. : НПУ, 2004. С. 3-5.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. друге, доповнене й виправлене. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
3. Діалогічна взаємодія в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи ; за ред. Г. О. Балла, В. О. Киричука, Р. М. Шамалашвілі. К. : ІЗТН, 1997. 136 с.
4. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії : навч. посіб. для вчителів, аспірант., студ. К. : Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. 302, [1] с.
5. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : [монографія]. К. : НПУ імені М. Драгоманова, 2008. 378 с.
6. Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. М. : Педагогика, 1989. 416 с. (Библиотека учителя).
7. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз. Л. Губернський, В. Андрущенко, М. Михальченко та ін. К. : Знання України, 2002. 577 [3] с.
8. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Х. : Веста: Видавництво "Ранок", 2006. С. 43-45.
9. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. К. : Т-во "Знання" УРСР, 1989. 48 с.
10. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). К. : Освіта України, 2008. 274 с.
11. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : [навч. посібн.]. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.